

Obchody wybuchu powstania w getcie warszawskim w latach 60. XX wieku

W 1963 roku organizatorami dwudziestej rocznicy wybuchu powstania w getcie warszawskim był Związek Bojowników o Wolność i Demokrację oraz Stołeczny Komitet Frontu Jedności, przy współudziale TSKŻ oraz Rady Ochrony Pamięci i Walk Męczeństwa.

Hasło przewodnie uroczystości rocznicowych brzmiało: „Nigdy nie zapomnimy! Nigdy nie przebaczymy!”. Obchody zostały zorganizowane we wszystkich miastach, gdzie działały oddziały TSKŻ.

W 1968 roku dwudziesta piąta rocznica wybuchu powstania w getcie warszawskim odbywała się w cieniu kampanii antysemitki rozpoczętej w 1967 roku, zerwania stosunków dyplomatycznych z Izraelem oraz wydarzeń marcowych. Ich konsekwencją było ograniczenie działalności TSKŻ i marginalizacja roli tej organizacji w obchodach rocznicowych. W związku z tym część działaczy TSKŻ sugerowała swoim członkom, aby nie brać udziału w akademiach, a wieńce pod pomnikiem złożyć 19 kwietnia. Efektem tych działań był bojkot uroczystości przez większość środowiska żydowskiego.

Oficjalne uroczystości odbyły się **18 i 21 kwietnia 1968 roku**, a ich głównym organizatorem był ZBoWiD.

פארבאנד פון קעמפער פאר פרייהיים און דעמאקראטיע

אין ווארשע

האָבן דעם פּבּוד אייך איינצולאָדן

א"ח

אויף א

פיייערלעכע אקאדעמיע

געווידמעט דעם

23 יארטאג פון אויפשטאנד אין ווארשעווער געמא

וועלכע קומט פאר זונטיק דעם 17טן אפריל 1966 י. 18³⁰ אױיגער
אין זאל פון קינא „שלאנסקי“ שויערטשעווסקע-גאס 67

- אין פראגראם:
1. רעפערעט: מ.ג. ש. הורוויטש
  2. טשעכישער פילם: „דאס געוועלב אויף דער הויפט-גאס“

דעם 19 אפריל 1966 י. אױנווער 14³⁰ פּוּנוּ פּרעז אױטו ארסטוב-שטיין

Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce
Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
we Wrocławiu

W SALI KINA „ŚLĄSK”

UL. SWIERCZEWSKIEGO 67

w niedzielę 17 kwietnia 1966 r. o godz. 18³⁰

ODBEDZIE SIĘ

UROCZYSTA AKADEMIA אהאדעמיע פיייערלעכע

połączona

XXIII-ROZNICZY POWSTANIA
w GETCIE WARSZAWSKIM

- W PROGRAMIE:
- 1) Referat: Mgr S. GÓRWICZ
  - 2) Film prod. CSRS „SKLEP PRZY GŁÓWNEJ ULICY”

קולטור-געזעלשאפטלעכער פארבאנד פון יידן אין פוילן
פארבאנד פון קעמפער פאר פרייהיים און דעמאקראטיע
אין ווארשע

אין זאל פון קינא „שלאנסקי“

שויערטשעווסקע-גאס 67

זונטיק, דעם 17 אפריל 1966 י. אױיגער 18³⁰

קומט פאר א

געווידמעט דעם

23 יארטאג פון אויפשטאנד
אין ווארשעווער געמא

- אין פראגראם:
- 1) רעפערעט: ש. הורוויטש
  - 2) טשעכישער פילם: „דאס געוועלב אויף דער הויפט-גאס“

19. IV. 1943

CHWAŁA BOJOWNIKOM I MĘCZENNIKOM WARSZAWSKIEGO GETTA

19. IV. 1968

WARSZAWSKIE GETTO

DODATEK DO „FOLKS-SZTYME”

Warszawa,

piątek 19. IV. 1968

Nr 15-16 (286-287)

W kwietniu 1943 roku wszystko, co technię choć odrobina nadziei — frontowe boje, klęski wojsk hitlerowskich, wyzyskiwanie pierwszego dnia wolności — było odległe o tysiące kilometrów i setki dni. Bliska była tylko śmierć — ukazująca się skazanym pod wszystkimi zmożliwymi postaciami, technicznie przygotowana, ekonomicznie rozpracowana, przyobiecana w brunatnym mundur hitlerowskiego ludobójcy.

...I w walce tej oni byli moralnymi zwycięzcami

wiska społecznego, zjawiska mającego swoją prehistorię i brzmienie w konsekwencji o szerokim zasięgu. Nie da się oddzielić powstania w getcie warszawskim od całego ruchu oporu na ziemiach polskich, jak również niepodzielna całość stanowiło powstanie wspólnie z aktami zbrojnego oporu w gettach i obozach śmiertelnych i partyzantki żydowskiej.

Bez przyjęcia powyższej tezy nie jest możliwe wytłumaczenie, jak doszło do powstania Bloku Antyfaszystowskiego, wyznaczonego idea walki z hitlerowcami i jednoczonego stronnictwa politycznego, działające na terenie getta. A miało to przebiec miesiąc nie w przedmiocie powstania, ale w marcu 1942 roku. Istotną jest przy tym inspiracją ośrodków ruchu oporu spoza getta, inspiracją wywodząca się przede wszystkim z PPR, z ramienia której Józef Lewartowski montował wraz z przedstawicielami innych partii Blok.

Okres zagłady — tak nazywane były lata okupacji przez pierwszych badaczy, którzy po klęsce Niemiec hitlerowskich zaczęli do robienia wstępnego rachunku strat. Ogrom zbrodni był tak przytłaczający, że prześlony wówczas wszystko inne. Sensownym wydawało się wyłącznie szukanie śladów nie istniejących już skupisk żydowskich.

Alle kwietnia 1943 roku okazał się niepodobnym do wcześniejszych miesięcy. Murawani zaczęli otwarte wyzwanie mordom — w getcie warszawskim wybuchło powstanie zbrojne. Powstanie — to w terminologii walki oporu — to w terminologii walki zbrojnej, najwęższą formą ruchu oporu. W przypadku powstania w getcie warszawskim definicja ta jest zbyt słaba, nie oddaje ona bowiem całej wielkości czynu bojowników żydowskich, którym nie była dana nadzieja zwycięstwa zbrojnego, a który pomimo to wystąpił do walki.

Bez przyjęcia powyższej tezy nie jest możliwe wytłumaczenie, jak doszło do powstania Bloku Antyfaszystowskiego, wyznaczonego idea walki z hitlerowcami i jednoczonego stronnictwa politycznego, działające na terenie getta.

„Historia Żydów uczy, że nie zawsze masy żydowskie daly się prowadzić biernie na rzeź... Jeśli już zginąć — to zginąć z honorem! W ten sposób naszą boją postawą będziemy słuszyć za wzór dla milionów innych niewolników, którzy pewnego dnia powstaną i utopia zbrodnięca władzę hitlerowską w fał nienawści i gniewu” („Jugend-Ruf” nr 6 z kwietnia 1942 roku — młodzieżowy organ Poale Syjon-Lewicy).

„Godzina rozstrzygnięć nadochdzi... W tej dziesiętej chwili muszą powstać do boju również najbardziej cierpiące i uciskane masy żydowskie. U boku swoich towarzyszy broni: Serbów, Polaków, Czechów, Norwegów i Francuzów — muszą stanąć i Żydzi w walce o wyzwolenie spod przekłętę jarzma hitlerowskiego, w walce o zemsta za miliony zamordowanych i zame-”

„Godzina rozstrzygnięć nadochdzi... W tej dziesiętej chwili muszą powstać do boju również najbardziej cierpiące i uciskane masy żydowskie. U boku swoich towarzyszy broni: Serbów, Polaków, Czechów, Norwegów i Francuzów — muszą stanąć i Żydzi w walce o wyzwolenie spod przekłętę jarzma hitlerowskiego, w walce o zemsta za miliony zamordowanych i zame-”

„Godzina rozstrzygnięć nadochdzi... W tej dziesiętej chwili muszą powstać do boju również najbardziej cierpiące i uciskane masy żydowskie. U boku swoich towarzyszy broni: Serbów, Polaków, Czechów, Norwegów i Francuzów — muszą stanąć i Żydzi w walce o wyzwolenie spod przekłętę jarzma hitlerowskiego, w walce o zemsta za miliony zamordowanych i zame-”

zonych, w walce o kres wiekowej niedoli i o prawdziwe, ostateczne wyzwolenie” (Odezwa pierwszomajowa z 1942 roku Haszomer Hacair).

Ci, którzy od drugiej połowy 1942 roku stanowili trzon grup bojowych Żydowskiej Organizacji Bojowej i Żydowskiego Związku Wojskowego, kształtowali swój stosunek do walki zbrojnej od dawna i w określonej atmosferze, znajdującej między innymi swój wyraz w tonie prasy podziemnej i w działalności Bloku Antyfaszystowskiego. Istotną rolę w wytworzeniu takiej atmosfery były wieści o działaniu polskiego ruchu oporu i kontakty z Polską Podziemią.

Cała polska prasa podziemna nie szczędziła słów podziwu dla bezprzykładnego heroizmu obrońców getta. Warszawa solidaryzowała się z gettem. Znajdowało to wyraz nie tylko w artykułach prasy podziemnej, gdzie obok słów holdu i gorącej sympatii znajdowano często wezwania do pomocy walczącym Żydom, ale również w praktycznym działaniu wielu organizacji polskiego podziemia. Wielkość tej pomocy nie można mierzyć wyłącznie miarą rzeczywistych potrzeb getta, bo w kwietniu 1943 roku nie było jeszcze ku temu obiektywnych warunków. Inną więc miarę należy przyjąć dla przetrzałów gwardyj-skiej broni dla bojowców żydowskich, dla stoczonych przez oddziały AK boju pod murami getta, dla przewodników z Gwardii Ludowej, wyprowadzających kanałami bojowców — do lasu, dia tych wreszcie, którzy mimo straszliwego terroru okupanta ukradli uciekinierów z getta. Miarę uznania i holdu dia każdego przejawu ludzkiej solidarności i braterstwa broni.

Fot. W. Prażuch

Hirsz Glik
Pieśń partyzantów żydowskich
Nie mów nigdy: „oto jest ostatnia z dróg: mrok siniego nieba dni pogodę zmógł”! Przyjdzie dzień ów, wytyśkniemy z wszystkich dni, zadudni światu krok nasz werblem: oto my.
Od kraju palm aż do dalekich śnieżnych pól — jesteśmy, z nami nasza męka jest i ból, i gdzie trysnęła kiedyś w ziemię nasza krew, tam zakwitnie nasze męstwo, bunt i gniew.
Słońce jutro oprzemieni nasze dziś, nasze „wczoraj” zniknie z wrogiem, jak zła myśl choćby się dla nas słońce nie zdążyło wnieść — jak hasło, poprzec pokolenia pójdzie pieśń.
Ołowiem pieśń ta napisana jest i krwią. To nie ptak wolny, co swobodę nuć swą. To naród pośród ścian, kruszących się w gruz piosenkę w wargach, a nagany w dłoniach niósł.

Kronika wydarzeń frontu Warszawa - GETTO

Najpierw był faszyzm. Wszystko inne było już tylko nieuchronną konsekwencją tego, co już się stało. Najpierw był faszyzm. On właśnie niósł zagładę, nienawiść i bezprawie nazwane prawem jednych narodów do decydowania o losach innych narodów. Kacety, getta, krematoria i komory gazowe — to wszystko stanowiło łącznie imponderabilia straszliwego molocha, które mogły być inne, technicznie różne, gdyby faszyzm narodził się w innych wiekach.

Jednak faszyzm jest bekarthem właśnie naszego, dwudziestego wieku. Taka jest geneza warszawskiego getta. Taka jest sentencja wyroku śmierci wydanego na narody świata, wyroku, którego wykonanie zagładę sześciu milionów.
Powstanie w getcie warszawskim wybuchło w sierpniu 1939 roku, w dniu kiedy na naród żydowski wydany został wyrok.

Dnia 21 WRZEŚNIA 1939 r. szef policji bezpieczeństwa hitlerowskiej „Trzeciej Rzeszy” — Reinhardt Heydrich, wystosował do wszystkich dowódców policji bezpieczeństwa telefonogram, tzw. „Schnellbrief”, dotyczący rozwiązania kwestii żydowskiej na terenach okupowanych. Pismo to zawierało nie tylko jasne sformułowanie celu ostatecznego określającego stosunek do ludności żydowskiej — była to dokładsna instrukcja zawierająca w skrócie program ludobójstwa i szczegółowy jego realizację, poczynając od skoncentrowania ludności żydowskiej w gettach, w miastach położonych przy szlakach komunikacyjnych — aż po zagładę fizyczną. Instrukcja Heydricha zawierała nawet schemat argumentacji tych poczynań technicznych:

„Als Begründung für die Konzentrierung der Juden in die Städte hat zu gelten, dass sich Juden massengeblich an der Frankfurterüberfallen und Plünderungsaktionen beteiligt haben”.
W owym Schnellbrief rozróżnia się wyraźnie etapy wiodące do fizycznej zagłady oraz sam „Endziel”, czyli mord w obozach śmiertelnych. Głównymi sposobami służącymi do stopniowego wyniszczenia biologicznego jeszcze przed wymianiem ludzi do obozów zagłady były getta — zamknięcie w nich i praca ponad siły ludzkie, śmierć, lub co najmniej wyćwiczenie głodowe.
Tak więc tajna instrukcja z 21 września roku 1939 była wyrokiem śmierci wydanym na ludność ży-

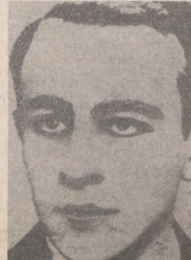
Dokończenie na str. 4

JOZEF LEWARTOWSKI

MORDECHAJ ANIELEWICZ

ANDRZEJ SZMIDT

19. IV. 1943

CHWAŁA BOJOWNIKOM I MĘCZENNIKOM WARSZAWSKIEGO GETTA

19. IV. 1968

WARSZAWSKIE GETTO

DODATEK DO „FOLKS-SZTYME”

Warszawa,

piątek 19. IV. 1968

Nr 15-16 (286-287)

Fot. W. Prażuch

W kwietniu 1943 roku wszystko, co tchnęło choć odrobiną nadziei — frontowe boje, klęski wojsk hitlerowskich, wyzyskiwanie pierwszego dnia wolności — było odległe o tysiące kilometrów i setki dni. Bliska była tylko śmierć — ukazująca się skazanym pod wszystkimi zmożliwymi postaciami, technicznie przygotowana, ekonomicznie ropracowana, przybliżona w brunatny mundur hitlerowskiego ludobójcy.

Okres zagłady — tak nazywane były lata okupacji przez pierwszych badaczy, którzy po klęsce Niemiec hitlerowskich zaczęli do robienia wsępnego rachunku strat. Ogrom zbrodni był tak przytłaczający, że przestali wówczas wszystko inne. Sen-sownym wydawało się wyłącznie szukanie śladów nie istniejących już skupisk żydowskich.

Ale kwiecień 1943 roku okazał się niepodobnym do wcześniejszych miesięcy. Mordercy zaczęli otwarte wyzwanie mordercom — w getcie warszawskim wybuchło powstanie zbrojne.

Powstanie — to w terminologii walki z ukieciem, najwyższa forma ruchu oporu. W przypadku powstania w getcie warszawskim definicja ta jest zbyt słaba, nie oddaje ona bowiem całej wielkości czynu bojowników żydowskich, którym nie była dana nadzieja zwycięstwa zbrojnego, a który pomimo to wystąpili do walki.

To właśnie powstanie w getcie warszawskim nakazało badaczom naszych dziejów dostrzeżenie w okupacyjnej historii narodu żydowskiego nie tylko zagładę, ale i ruch oporu. Nakazało im nazwać lata 1939—1945 okresem zapaści i walki.

Ciała nasza dzisiejsza wiedza o powstaniu w getcie warszawskim wiedza oparta na relacjach uczestników i naocznych świadków, na dokumentach, kronikach i innych materiałach źródłowych, prowadzą do jednego, słusznego wniosku: zbrojny poruszenie warszawskich Żydów należy rozpatrywać w kategoriach zj-a-

...I w walce tej oni byli moralnymi zwycięzcami

wiska społecznego, zjawiska mającego swoją prehistorię i brzemiennej w konsekwencje i szerokim zasięgu. Nie da się oddzielić powstania w getcie warszawskim od całego ruchu oporu na ziemiach polskich, jak również niepodzielną całość stanowi to powstanie wespół z aktami zbrojnego oporu w gettach i obozach śmiertelnych i partyzanckim żydowskim.

Bez przyjęcia powyższej tezy nie jest możliwe wytłumaczenie, jak došlo do powstania Bloku Antyfaszystowskiego, wyznającego ideę walki z hitlerowcami i jednoczącego stronnictwa polityczne, działające na terenie getta. A miało to przebiec „miejscem nie w przededniu powstania, ale w marcu 1942 roku. Istotna jest przy tym inspiracja ośrodków ruchu oporu spoza getta, inspiracja wywodząca się przede wszystkim z PPR, z ramienia której Józef Lewartowski montował wraz z przedstawicielami innych partii Blok.

Lektura prasy podziemnej, wychodzącej w getcie warszawskim, nasyta jeszcze dalej idący wniosek: myśli o ruchu oporu kierowała jeszcze przed utworzeniem Bloku Antyfaszystowskiego, który stworzył dla jej realizacji ramy organizacyjne. „Tętno przebiegającej części prasy podziemnej — stwierdza prof. Bernard Mark — świadczy o tym, że ruch oporu narodził się w gettach nie tylko jako reakcja na politykę hitlerowską wyniszczania Żydów, lecz przede wszystkim jako rezultat świadomości...

mei wołi utracenia się do ogólnego ruchu oporu”¹⁾

Ze stwierdzenie to nie jest głosowe, świadczą chociażby następujące cytaty: „Gdy na frontach bliskie są minuty decydujących zmian, gdy takie minuty mogą stać się początkiem zagłady wszystkich ciemnych sił na świecie, mobilizacja znacznych sił w odpowiednim czasie jest nie tylko koniecznością, lecz nakazem chwili! Bądźcie gotowi!” („Morgen-Fra”) z grudnia 1941 roku — pismo komunistów getta.

„Historia Żydów uczy, że nie zawsze masy żydowskie daly się prowadzić biernie na rzeź... Jeśli już zginąć — to zginąć z honorem! W ten sposób naszą bojową postawą będziemy słuszyć za wzór dla milionów innych niewolników, którzy pewnego dnia powstaną i utopia zbrodni-ćwiastką władze hitlerowską w fali nienawiści i gniewu” („Jugnt-Ruf” nr 6 z kwietnia 1942 roku — młodzieżowy organ Poale Syjon-Lewicy).

„Godzina rozstrzygnięć nadchodzi... W tej dziennej chwili musimy powstać do boju również najbardziej cierpiące i uciskane masy żydowskie. U boju swoich towarzyszy broni: Serbów, Polaków, Czechów, Norwegów i Francuzów — musimy stanąć i żyć w walce o wyzwolenie spod przekleśnego jarzma hitlerowskiego, w walce o zemstę za miliony zamordowanych i zame-

zonych, w walce o kres wiekowemu niedoli i o prawdziwe, ostateczne wyzwolenie!” (Odezwa pierwszomajowa z 1942 roku Haskomer Haczari).

Ci, którzy od drugiej połowy 1942 roku stanowili trzon grup bojowych Żydowskiej Organizacji Bojowej i Żydowskiego Związku Wojskowego, kształtowali swój stosunek do walki zbrojnej od dawna i w określonej atmosferze, znajdującej między innymi swój wyraz w tonie prasy podziemnej i w działalności Bloku Antyfaszystowskiego. Istotna dla wytworzenia takiej atmosfery były wieści o działaniu polskiego ruchu oporu i kontakty z Polską Podziemną.

Cokolwiek nie wiedzieliśmy po tzw. „stronie aryjskiej” o ruchu oporu na terenie getta, wydarzenia które rozegrały się za murami getta w dniu 19 kwietnia 1943 roku były dla Warszawy wstrząsem. W samym środku okupowanego przez hitlerowców terytorium wybuchło powstanie — przy czym nie las stanowił naturalną osłonę dla powstańców, ale domy i ulice miasta!

Cała polska prasa podziemna nie szczędziła słów podziwu dla bezprzykładnego heroizmu obrońców getta.

Warszawa solidaryzowała się z gettem. Znajdowało to wyraz nie tylko w artykułach prasy podziemnej, gdzie obok słów holdu i gorącej sympatii znajdowano często wezwania do pomocy walczącym Żydom, ale również w praktycznym działaniu wielu organizacji polskiego podziemia. Wielkość tej pomocy nie można mierzyć wyłącznie miarą rzeczywistych potrzeb getta, bo w kwietniu 1943 roku nie było jeszcze ku temu obiektywnych warunków. Inną więc miarę należy przyjąć dla przetrzałów gwardyj-skiej broni dla bojowców żydowskich, dla stoczonych przez oddziały AK boju pod murami getta, dla przewodników z Gwardii Ludowej, wyprowadzających kanałami bojowców — do lasu, dia tych wreszcie, którzy mimo strasznego teroru okupanta ukrywali uciekinierów z getta. Miarę uznania i holdu dia każdego przejawu ludzkiej solidarności i braterstwa broni.

Hirsz Glik

Pieśń partyzantów żydowskich

Nie mów nigdy... to jest ostatnia z dróg: mrok sinego nieba dni pogodę zmógł! Przyjdzie dzień ów, wytyśkniony z wszystkich dni, zadudni światu krok nasz werblem: oto my.

Od kraju palm aż do dalekich śnieżnych pól — jesteśmy, z nami nasza męka jest i ból, a gdzie trysnęła kiedyś w ziemię nasza krew, tam zakwitnie nasze męstwo, bunt i gniew.

Słońce jutra oprzemieni nasze dziś, nasze „wczoraj” zniknie z wrogim, jak zła myśl choćby się dla nas słońce nie zdążyło wznieść — jak hasło, poprzec pokolenia pójdzie pieśń.

Ołowiem pieśń ta napisana jest i krwią. To nie ptak wolny, co swobodę nuć swą. To naród pośród ścian, kruszących się w gruz, piosenkę w wargach, a nagany w dloniach niosł.

Dokończenie na str. 4

Kronika wydarzeń frontu

Warszawa — GETTO

Najpierw był faszym. Wszystko inne było już tylko nieuchronną konsekwencją tego, co już się stało. Najpierw był faszym. On właśnie niósł zagładę, nienawiść i bezprawie nazwane prawem jednych narodów do decydowania o losach innych narodów. Kacety, getta, krematoria i komory gazowe — to wszystko stanowiło logicznie imponderabilia strasliwego molocha, które mogły być inne, technicznie różne, gdyby faszym narodził się w innych wiekach.

Jednak faszym jest bękartem właśnie naszego, dwudziestego wieku. Tako jest geneza warszawskiego getta. Tako jest sentencja wyroku śmierci wydanego na narodzi światu, wyroku, którego wykonanie zagładę sześciu milionów.

Powstanie w getcie warszawskim wybuchło 19 kwietnia. Rozpoczęło się jednak już we wrześniu 1939 roku, w dniu kiedy na narodzi żydowski wydan został

WYROK

D NIA 21 WRZEŚNIA 1939 r. szef policji bezpieczeństwa hitlerowskiej „Trzeciej Rzeszy” — Reinhardt Heydrich, wystosował do wszystkich dowódców policji bezpieczeństwa telefonogram, tzw. „Schnellbrief”, dotyczący rozwiązania kwestii żydowskiej na terenach okupowanych. Pismo to zawierało nie tylko jasne sformułowanie celu ostatecznego określającego stosunek do ludności żydowskiej — była to dokładna instrukcja zawierająca w skrócie program ludobójstwa i szczegóły jego realizacji, poczynając od skoncentrowania ludności żydowskiej w gettach, w miastach położonych przy szlakach komunikacyjnych — aż po zagładę fizyczną. Instrukcja Heydricha zawierała nawet schemat argumentacji tych poczynan technicznych:

„Als Begründung für die Konzentrierung der Juden in die Städte hat zu gelten, dass sich Juden massengeblich an der Frankfurterüberfallen und Plünderungsaktionen beteiligt haben”.)

W owym Schnellbrief rozróżnia się wyraźnie etapy wiodące do fizycznej zagłady oraz sam „Endziel”, czyli mord w obozach śmierci. Głównymi sposobami służącymi do stopniowego wyniszczenia biologicznego jeszcze przed wymianieniem ludzi do obozów zagłady były getta — zamknięcie w nich i praca ponad siły ludzkie, śmierć, lub co najmniej wycieńczenie głodowe.

Tak więc tajna instrukcja z 21 września roku 1939 była wyrokiem śmierci wydanym na ludność żydowską (ciąg dalszy na str. 4-6)

¹⁾ Jako usadnienie koncentracji Żydów w miastach ma postąpić fakt, że uczestniczył oni masowo w napadach partyzanckich i bandytryzmie.

JOZEF LEWARTOWSKI

MORDEHAJ ANIELEWICZ

ANDRZEJ SZMIDT

Obchody wybuchu powstania w getcie warszawskim w latach 60.

ZDJĘCIA: BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA WE WROCŁAWIU, NARODOWE ARCHIWUM CYFROWE, ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY IM. EMANUELA RINGELBLUMA W WARSZAWIE, TSKŻ

Data

2023-03-06

publikacji:**Data**

2023-05-13 02:36

wydruku:**Źródło:**

<https://1943.pl/artukul/obchody-wybuchu-powstania-w-getcie-warszawskim-w-latach-60-xx-wieku/>